

Iskustva Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u suzbijanju homofobije

Višnja Ljubičić¹, dipl.iur.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova RH

Sažetak

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je ovlaštena pratiti provedbu odredbi i mjera za zaštitu od diskriminacije na osnovi spolne orijentacije. U radu se prikazuju aktivnosti i stručna mišljenja Pravobraniteljice prilikom rješavanja pojedinih slučajeva diskriminacije uvjetovanih spolnom orijentacijom, posebice u sudskim postupcima gdje se pojavljuje kao umješačica, koristeći pravo na miješanje u anti-diskriminacijski sudski postupak, na strani tužitelja. Iznesene su analize udžbenika osnovnih i srednjih škola vezano za osobe istospolne orijentacije i pravobraniteljičin pro-aktivni pristup mijenjanja homofobne percepcije u odgojno-obrazovnom sustavu. Također, daje se osvrt na reagiranje Pravobraniteljice u slučajevima homofobnih izjava i govora mržnje javnih osoba i/ili u javnom prostoru ili na sadržaje na elektronskim mrežama, kao i na nasilje i/ili zločine iz mržnje. Cilj ovoga rada je ukazati na ovlasti Pravobraniteljice u postupanju u slučajevima diskriminacije temeljem spolne orijentacije, njezinom iskustvu i pro-aktivnom pristupu u suzbijanju homofobije, korištenjem ovlasti iz Zakona o ravnopravnosti spolova i Zakona o suzbijanju diskriminacije. Pokazatelji iz prakse Pravobraniteljice ukazuju na prisutnost homofobne percepcije spolnih i rodnih različitosti u hrvatskom društvu, na prisutnost nasilja i zločina iz mržnje nad osobama istospolne orijentacije, motivirano predrasudama koje plodno tlo nalaze i u homofobnim izjavama javnih osoba koje se toleriraju kao sloboda govora. U zaključnom razmatranju, Pravobraniteljica ukazuje na potrebu društvenog osvjetavanja pojavnosti diskriminacije temeljem spolne orijentacije, a posebno na osnaživanje građana/ki istospolne orijentacije da se što više koriste dostupnim mehanizmima institucionalne zaštite kao što su pojedinačne pritužbe Pravobraniteljici za ravnopravnost spolova ili pokretanje anti-diskriminacijskih sudskih postupaka.

Ključne riječi: seksualne manjine, istospolna orijentacija, homoseksualne osobe, diskriminacija, homofobija, zločin iz mržnje

1 Autor za korespondenciju: Višnja Ljubičić, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova RH, e-mail: visnja.ljubi@gmail.com

UVOD

Iako u Republici Hrvatskoj, Ustav garantira svima jednakost, a zakoni zabranjuju diskriminaciju, između ostaloga i temeljem spolne orijentacije, i dalje smo svjedoci homofobije, govora i zločina iz mržnje prema građanima i građankama zbog njihove spolne orijentacije. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova (u daljnjem tekstu: Pravobraniteljica) je neovisna institucija osnovana 2003. godine (Zakon o ravnopravnosti spolova, 2003) te je kao opunomoćenica Hrvatskoga sabora ovlaštena, sukladno Zakonu o ravnopravnosti spolova, pratiti provedbu odredbi i mjera za zaštitu od diskriminacije², ne samo temeljem spola i bračnog i obiteljskog statusa, nego i temeljem spolne orijentacije.³ Od svog osnutka prije 12 godina, institucija Pravobraniteljice se aktivno zalagala za poboljšanje zakonodavnog okvira koji regulira područje prava seksualnih manjina, poduzimala korake po individualnim pritužbama pripadnika i pripadnica istospolne orijentacije ili organizacija koje se bave zaštitom njihovih prava, radila na osvještavanju javnosti, samostalno ili u suradnji s organizacijama civilnoga društva i sindikatima, reagirala javno na slučajeve nasilja nad pripadnicima seksualnih manjina ili na homofobne izjave pojedinaca/nki.

Posljednjih sedam godina, u razdoblju od 2009.-2015., otvoreno je 100 predmeta diskriminacije po osnovi spolne orijentacije od kojih je veći dio otvoren na zahtjev građana/ki ili grupa građana/ki, dok je manji dio otvoren na inicijativu Pravobraniteljice. U *Grafikonu* je prikazan broj pritužbi u razdoblju od 2009., kada se u izvješćima Pravobraniteljice počinje posebno iskazivati diskriminacija temeljem spolne orijentacije od ostalih oblika diskriminacije, do 2015. godine. Tako je 2009. i 2010. godine zaprimljeno po 8 pritužbi vezano za diskriminacijsku osnovu spolne orijentacije dok je 2011. godine zaprimljeno gotovo trostruko više – 23 pritužbe, da bi se 2012. godine broj pritužbi u odnosu na 2009. godinu gotovo upeterostručio – 39. Tijekom 2014. i 2015. godine je zaprimljeno po 18 pritužbi temeljem spolne orijentacije, što čini 4,6% odnosno 4,5% svih

2 Zakon o ravnopravnosti spolova, Narodne novine 82/08; članak 19. NEOVISNO TIJELO ZA SUZBIJANJE DISKRIMINACIJE U PODRUČJU RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA

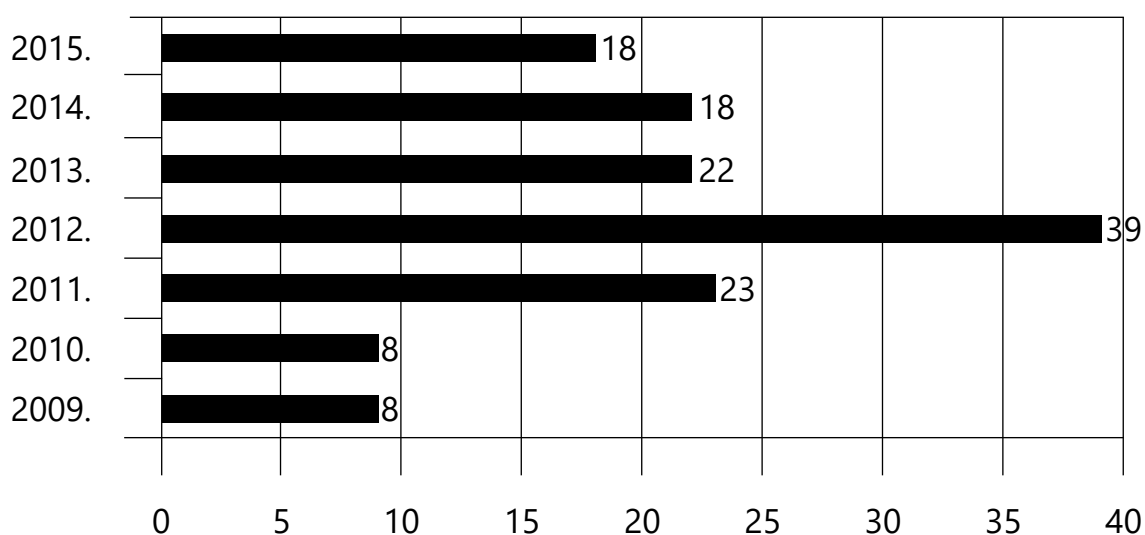
(1) Poslove neovisnog tijela nadležnog za suzbijanje diskriminacije u području ravnopravnosti spolova obavlja pravobranitelj/ica za ravnopravnost spolova.

(2) Pravobranitelj/ica za ravnopravnost spolova u okviru svoga rada: 1. zaprima prijave svih fizičkih i pravnih osoba vezane uz diskriminaciju u području ravnopravnosti spolova, 2. pruža pomoć fizičkim i pravnim osobama koje su podnijele pritužbu zbog spolne diskriminacije pri pokretanju sudskog postupka, 3. poduzima radnje ispitivanja pojedinačnih prijava do pokretanja sudskog spora, 4. uz pristanak stranaka provodi postupak mirenja uz mogućnost sklapanja izvan sudske nagodbe, 5. prikuplja i analizira statističke podatke o slučajevima spolne diskriminacije, 6. provodi neovisna istraživanja o diskriminaciji, objavljuje neovisna izvješća i razmjenjuje raspoložive informacije s odgovarajućim europskim tijelima.

3 Ibid., članak 6. stavak 3. Zabranjuje se diskriminacija na temelju spolne orijentacije.

zaprimljenih pritužbi u navedenim izvještajnim godinama. Naime, posljednje tri godine, vidljivo je da pritužbe građana/ki glede spolne orijentacije nisu nastavile trend rasta, što ukazuje da ih je potrebno osnaživati za aktivnije korištenje dostupnih pravnih instrumenata zaštite, uključujući i mogućnost obraćanja instituciji Pravobraniteljice.

Grafikon 1: Otvoreni predmeti zaštite građana/ki od diskriminacije na području prava seksualnih manjina od 2009.-2015.

Pri čemu je važna dosadašnja snažna uloga organizacija civilnoga društva koje se bave zaštitom prava seksualnih manjina u pružanju pravne i odvjetničke pomoći.

Svjedočimo dugom periodu postizanja građanske ravnopravnosti seksualnih manjina, koja je započela još u Socijalističkoj Federativnoj Republici Hrvatskoj (1977), dekriminaliziranjem homoseksualnih odnosa. Posljednjih četrdesetak godina se događaju postupovne promjene, s većim zamahom tek posljednjih deset godina, točnije donošenjem Zakona o istospolnim zajednicama (2003). Iako je stupio na snagu Zakon o životnom partnerstvu (2014), postupak unaprjeđenja prava seksualnih manjina još nije završen. ILGA-Europe Rainbow Map and Index (2014) koji mjeri koliko

se pojedine europske zemlje svojim zakonima i administrativnim praksama približavaju ostvarenju jednakih prava za seksualne manjine, za Hrvatsku je 2014. godine izračunao 56% postignute jednakosti čime je Hrvatska smještena na 12. mjesto od 49 europskih zemalja. Usporedbe radi, prosjek EU-a je 46%, na vrhu te liste je Velika Britanija s 82%, a na dnu Ruska federacija sa 6% postignute jednakosti. Ohrabrujući podatak ILGA-indexa (2015), dakle godinu dana nakon stupanja na snagu i primjene Zakona o životnom partnerstvu, pokazuje da je Hrvatska visoko pozicionirana sa 71% postignute jednakosti, gotovo u rangu skandinavskih zemalja (Švedska 72%), pri čemu su najviše rangirani Belgija 83% i Velika Britanija sa 86% postignute jednakosti za pripadnike/ce seksualnih manjina.

Unatoč ohrabrujućim pomacima vezano za uspostavu normativnog okvira kojim se osnažuju prava pripadnika/ca seksualnih manjina, postupajući po pritužbama građana/nki koji se pritužuju Pravobraniteljici, i dalje je evidentna diskriminatorna praksa temeljem spolne orijentacije – kako na tržištu rada, u pristupu dobrima i uslugama, u sustavu obrazovanja i u javnom govoru, tako i sveprisutnim oblicima nasilja zbog njihove spolne orijentacije.

Prema riječima američke politologinje Nancy Fraser (1997), nakon što se osobama istospolne orijentacije njihova seksualnost diskreditira, „homoseksualci postaju žrtvama sramoćenja, zlostavljanja, diskriminacije i nasilja, dok im se istodobno uskraćuju prava i jednaka pravna zaštita“. U prilog tome svjedočimo učestalim homofobnim⁴ izjavama pojedinaca/ki u javnosti, na svim društvenim i političkim razinama. Kao i u pogledu zaštite fizičkog integriteta građana i građanki seksualnih manjina i suzbijanja kaznenih dijela motiviranih mržnjom prema ovoj skupini, vidljivo je da su učestalo izloženi diskriminaciji, vrijeđanju i svim drugim oblicima nasilja. Prema istraživanju Europske agencije za temeljna ljudska prava (FRA), 59% osoba seksualnih manjina u Europskoj uniji je doživjelo nasilje zbog svoje spolne orijentacije, a Republika Hrvatska je zauzela drugo mjesto na europskoj karti po broju osoba seksualnih manjina, koje su bile žrtve diskriminacije temeljem spolne orijentacije ili rodnog identiteta, nakon Litve – 61%, FRA – European Union Agency for Fundamental Rights, (2013).

⁴ Vidjeti Wikipedia: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Homofobija>
Homofobija (od grč. *homós* koja znači isti, jednako i *phóbos* koja znači strah) je termin kojim se želi označiti strah i averzija prema osobama homoseksualne orijentacije, uključujući osobe koje su tako percipirane.

Prema istraživanju udruge Zagreb Pride (2013) na uzorku od 700 pripadnika/ica seksualnih manjina, zabrinjava podatak da je 73,6% ispitanih doživjelo neki oblik nasilja na osnovu svoje seksualne orijentacije, spolnog/rodnog identiteta i/ili rodnog izražavanja. Pri tome 68,26% sudionika/ica je doživjelo barem jednom neki oblik nasilja zbog svoje seksualne orijentacije.

Zaključno se u istraživanju konstatira da se ne može govoriti o smanjivanju nasilja nad pripadnicima/ama seksualnih manjina. Također su zabrinjavajući diskriminatorski stavovi maturanata/ntica prema homoseksualnim osobama. Prema istraživanju (Bagić i Gvozdanović, 2015) koje je provedeno na nacionalnom reprezentativnom uzorku od 1.146 učenika/ica završnih razreda srednjih škola u Hrvatskoj, 48,1% ispitanika/ca homoseksualnost smatra bolešću, 49,5% bi zabranilo homoseksualnim osobama istupe u javnoj sferi jer bi to moglo loše utjecati na mlade ljude. Kada je riječ o djeci, 55% ispitanika/ica se ne slaže da bi njihovo posvajanje trebalo omogućiti homoseksualnim osobama. Općenito, ispitanici/e istraživanja najviše su skloni stavu da se homoseksualne osobe u svojoj privatnosti ponašaju kako žele, ali da u javnosti ne iskazuju svoj homoseksualni identitet (65%).

Cilj ovoga rada je ukazati na ovlasti Pravobraniteljice u postupanju u slučajevima diskriminacije temeljem spolne orijentacije, kao i njezinom pro-aktivnom pristupu u suzbijanju homofobije korištenjem ovlasti iz Zakona o ravnopravnosti spolova i Zakona o suzbijanju diskriminacije. U nastavku će se dati prikaz (1) aktivnosti Pravobraniteljice kao umješačice u anti-diskriminacijskim postupcima, (2) aktivnosti Pravobraniteljice vezano za homofobne izjave i zločin iz mržnje, (3) aktivnosti Pravobraniteljice u području obrazovanja vezano za diskriminacijsku osnovu spolne orijentacije te (4) zaključno razmatranje.

Naime, osim postupanja po pritužbama građana i građanki temeljem diskriminacijske osnove spolne orijentacije, koristeći ovlasti iz Zakona o suzbijanju diskriminacije, Pravobraniteljica se, od 2011. godine do danas, umiješala u 5 anti-diskriminacijskih sudskih postupaka temeljem spolne orijentacije, a na strani tužitelja.

Također, Pravobraniteljica je već u početnim godinama svoga rada naglašavala neophodnost šire društvene osude netolerantnog i homofobnog ponašanja pojedinaca/ki. Iz tog razloga

je redovno upućivala javna priopćenja u kojima je osuđivala homofobijom prouzrokovano nasilje i diskriminacijske poruke, apelirajući na širu društvenu osudu nasilja nad pripadnicima/ama istospolne orijentacije. Podržavala je više kampanja usmjerenih senzibilizaciji javnosti za prava seksualnih manjina, poput *Queer Zagreb* i *Zagreb Pride*. Valja posebno istaknuti pravovremeni angažman vezan uz javne eskalacije homofobije koje je Pravobraniteljica problematizirala u svojim javnim priopćenjima, pozivajući na toleranciju ali i na jačanje institucionalnih mehanizama zaštite od nasilja nad seksualnim manjinama. U potonjim je slučajevima pokazala ne samo veliku informiranost i pomno praćenje javnih slučajeva diskriminacije već i veliku empatiju i razumijevanje njihova prekar-nog položaja. Također, uvid u službene internetske stranice Pravobraniteljice pokazuje disperziran ali bogat sustav informacija, priopćenja i izjava Pravobraniteljice koje se često prenose, zajedno s osnovnim informacijama o njezinoj nadležnosti, na službenim stranicama organizacija civilnoga društva posvećenih suzbijanju diskriminacije osoba istospolne orijentacije.

Kako je promicanje jednakosti i nediskriminacije na temelju spolne orijentacije te suzbijanje homofobije u području obrazovanja obveza Republike Hrvatske sukladno Rezoluciji Europskog parlamenta o planu EU protiv homofobije i diskriminacije na temelju spolne orijentacije i rodnog identiteta (2013/2183(INI)), Rezoluciji Europskog parlamenta o homofobiji u Europi (P6_TA(2006)0018) te Preporuke CM/Rec(2010)5 Odbora ministara/ministrica Vijeća Europe o mjerama za suzbijanje diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, Pravobraniteljica je koristeći ovlasti iz Zakona o ravnopravnosti spolova u području obrazovanja analizirala udžbenike osnovnih i srednjih škola vjeronaučnog sadržaja, etike, prirode i društva te biologije. Analize udžbenika su pokazale koliko je neophodno stalno osvještavanje učeničke populacije i senzibiliziranje javnosti o pravima pripadnika/ica seksualnih manjina, kao i implementacija edukativnih sadržaja u odgojno-obrazovni sustav vezano za spolnu orijentaciju i rodni identitet. Takvih sadržaja gotovo da i nema, kao što ima vrlo zanemariv broj sadržaja o rodnoj ravnopravnosti uopće, a još uvijek u školskim udžbenicima nailazimo na neprimjerene stavove o homoseksualnosti, na što je Pravobraniteljica ukazivala i resornom Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa.

Zaključno, područje zaštite i promicanja prava seksualnih manjina u djelovanju institucije Pravobraniteljice dosad (počev od njezina osnivanja) nije bilo marginalno ili zapostavljeno, a njezin se angažman zapazio kako na rješavanju individualnih slučajeva tako i na institucionalnoj

razini. Također, uočen je njezin redovni društveni angažman na osvještavanju javnosti o pravima osoba istospolne orijentacije, uspješna suradnja s organizacijama civilnoga društva koje se bave pravima seksualnih manjina, javne intervencije u slučajevima njihove diskriminacije te sudjelovanje na konferencijama i okruglim stolovima na kojima je problematiziran njihov društveni položaj. Uspješan rad Pravobraniteljice dijelom se očitovao i u povećanju broja pritužbi, što ne treba tumačiti samo povećanom osviještenošću žrtava diskriminacije te njihovom informiranošću oko pravnih mehanizama zaštite (za što je dijelom zaslužna i Pravobraniteljica), već i javnom vidljivošću rada Pravobraniteljice kao i dobrom suradnjom s organizacijama civilnoga društva koje su obavještavale Pravobraniteljicu vezano uz povredu prava osoba istospolne orijentacije te joj prosljeđivale pojedine slučajeve diskriminacije.

AKTIVNOSTI PRAVOBRANITELJICE KAO UMJEŠAČICE U ANTI-DISKRIMINACIJSKIM POSTUPCIMA

Koristeći ovlast *umješačice* iz članka 21. Zakona o suzbijanju diskriminacije⁵, Pravobraniteljica se, od 2011. godine umiješala u 5 sudskih postupaka povodom tužbi radi diskriminacije na temelju spolne orijentacije. Inače, broj anti-diskriminacijskih parnica na svim građanskim sudovima u Republici Hrvatskoj, zbog nepovoljnog postupanja temeljem spolne orijentacije, prema statističkim podacima Ministarstva pravosuđa (2014) ima 9 u tijeku, dok je samo jedan predmet (Krešić v. FOI), okončan pravomoćnim utvrđenjem diskriminacije. Od pet sudskih anti-diskriminacijskih postupaka u koje se Pravobraniteljica uključivala kao umješačica, daje se pregled i ishod tri sudska postupka u predmetima Dario Krešić protiv Sveučilišta u Zagrebu, u predmetu udružne tužbe udruga Iskorak i Kontra protiv Vlatka Markovića te u predmetu udružne tužbe četiri organizacije civilnoga društva protiv Zdravka Mamića.

⁵ Zakon o suzbijanju diskriminacije, Narodne novine 85/08; Članak 21. SUDJELOVANJE TREĆIH

(1) U parnicu povodom tužbe iz članka 17. stavka 1. ovoga Zakona može se kao umješač na strani tužitelja diskriminacije pridružiti tijelo, organizacija, ustanova, udruga ili druga osoba koja se u okviru svoje djelatnosti bavi zaštitom prava na jednako postupanje u odnosu na skupine o čijim se pravima odlučuje u postupku. O sudjelovanju umješača odlučuje sud primjenjujući na odgovarajući način odredbe Zakona o parničnom postupku.

Postupanje Pravobraniteljice u predmetu Dario Krešić

Doc.dr.sc. Dario Krešić pokrenuo je postupak radi izloženosti diskriminatornom postupanju na varaždinskom Fakultetu organizacije i informatike (FOI) Sveučilišta u Zagrebu zbog onemogućavanja u daljnjem napredovanju jer je upozorio i zatražio zaštitu kao žrtva uznemiravanja od strane dvojice profesora FOI-a. Pravobraniteljica je ocijenila tvrdnje pritužitelja o diskriminaciji na temelju spolne orijentacije opravdanima te se po pritužbi profesora Krešića obratila Rektoratu Sveučilišta u Zagrebu i Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta, a potom se koristeći svoje ovlasti iz Zakona o suzbijanju diskriminacije umiješala u sudski postupak. Tijekom prvostupanjskog postupka, zbog pristranosti sutkinje usvojen je zahtjev tužitelja i umješačice Pravobraniteljice za izuzećem sutkinje. Predmet je završen pravomoćnom presudom Županijskog suda u Varaždinu (2013), koji je potvrdio prvostupanjsku presudu kojom je utvrđeno kako je Krešić bio izložen uznemiravanju temeljem spolne orijentacije od strane svojih kolega te je Fakultet prema njemu postupao nepovoljno u pogledu pristupa mogućnosti napredovanja nakon što je Krešić iskoristio svoje zakonsko pravo i pritužio se fakultetskoj upravi na uznemiravanje kojem je bio izložen.⁶

Pravomoćna odluka je dokaz kako anti-diskriminacijska jamstva čija učinkovita implementacija ulazi u nadležnosti Pravobraniteljice nisu samo jamstva na papiru već da mogu biti vrlo učinkovita u praksi. Također, postupak i njegov ishod su vrlo važni za institucionalnu poziciju Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova jer ovaj primjer pokazuje kako, koristeći svoju ovlast umješačice u takvim sporovima, Pravobraniteljica može vrlo učinkovito doprinijeti provedbi anti-diskriminacijskih jamstva stavljajući na raspolaganje žrtvama diskriminacije, ali i sudu, svoje stručno znanje i iskustvo u ovom području.

⁶ Usprkos pozitivnom ishodu sudskog spora, epilog ovog predmeta nije i ne može biti zadovoljavajući. Naime, prema navodima Krešića, neprijateljsko radno okruženje koje je prema njemu stvoreno na Fakultetu nastavilo je rasti nakon presude i Krešić se radi toga u nekoliko navrata obraćao Rektoratu Sveučilišta u Zagrebu, nadajući se da će tamo ostvariti izvršenje pravomoćne presude, tj. dobiti zaštitu. Predmet protiv Krešića koji je pokrenuo jedan od kolega za kojeg je u paralelnom sudskom postupku utvrđeno da je uznemiravao Krešića smatrajući da mu je isti povrijedio ugled i čast svojim istupima u javnosti, trenutno je pred Županijskim sudom u Varaždinu. Naime, nadležni sud provodi postupke po tim tužbama, bez obzira na zabranu sekundarne viktimizacije (nitko ne može snositi štetne posljedice jer je ukazao ili se pritužio na diskriminaciju). Fakultetsko radno okruženje je za Krešića postalo negativno i neodrživo te je napustio Hrvatsku i zaposlio se u Njemačkoj.

Postupanje Pravobraniteljice u predmetu Vlatko Marković

Na upit novinara Večernjeg lista (07.11.2010.) je li bi za hrvatsku nogometnu selekciju mogao nastupati igrač koji bi se deklarirao kao gay, predsjednik Hrvatskog nogometnog saveza (HNS) Vlatko Marković je izjavio „*dok sam ja predsjednik Hrvatskog nogometnog saveza, homoseksualci neće igrati u hrvatskoj reprezentaciji. Nogomet igraju samo zdravi ljudi.*“ Presudom Županijskog suda u Zagrebu (2011),⁷ odbijena je udružna tužba dviju organizacija civilnoga društva Iskorak i Kontra protiv imenovanoga uz obrazloženje da tuženik nije bio u poziciji diskriminirati, iz čega proizlazi da prvostupanjski sud nije ispravno primijenio anti-diskriminacijska jamstva iz Zakona o ravnopravnosti spolova i Zakona o suzbijanju diskriminacije. Pravobraniteljica je zatražila od Vrhovnog suda Republike Hrvatske da joj odobri status umješalice u drugostupanjskom postupku. Nakon žalbenog postupka Vrhovni sud⁸ preinačava prvostupanjsku presudu Županijskog suda i utvrđuje diskriminaciju. Navedenom presudom se utvrđuje da je Marković povrijedio pravo na jednako postupanje, na osnovi spolne orijentacije, u odnosu na osobe istospolne orijentacije te mu se kao predsjedniku HNS-a zabranjuje svako buduće obeshrabrivanje i onemogućavanje osoba istospolne orijentacije da nastupaju za hrvatsku nogometnu reprezentaciju. Presudom je utvrđeno da su ostvarena obilježja izravne diskriminacije koju odredba čl.2.st.1. Zakona o suzbijanju diskriminacije definira kao postupanje uvjetovano nekim od osnova iz čl.1.st.1. navedenoga Zakona (ovdje spolnom orijentacijom) kojim se osoba stavlja ili je bila stavljena ili bi mogla biti stavljena u nepovoljniji položaj od druge osobe u usporedivoj situaciji. Prema obrazloženju Vrhovnog suda, Marković je na postavljena novinarska pitanja odgovarao „kao predsjednik HNS-a ali i kao osoba koja s obzirom na svoje ovlasti i poziciju u HNS-u te hrvatskom nogometu općenito ima značajan utjecaj na donošenje ključnih odluka glede toga sporta, uključujući i pitanja koja se tiču hrvatske nogometne reprezentacije“. Odlukom Vrhovnog suda mu je naloženo da presudu kojom je utvrđena povreda prava na jednako postupanje objavi u medijima, na svoj trošak, što je Marković i učinio objavom 12.11.2012. u medijima i javno se ispričao „zbog davanja izjave kako homoseksualci neće igrati u hrvatskoj nogometnoj reprezentaciji dok je on predsjednik HNS-a“.

⁷ Presuda broj Pnz-8/10 od 28.06.2011

⁸ Predmet MARKOVIĆ na Vrhovnom sudu, Odluka GŽ 25/11-2, sjednica održana 28.02.2012.

Postupanje Pravobraniteljice u predmetu Zdravko Mamić

„U mojoj reprezentaciji isto ne bi igrali igrači gay orijentacije. Ja ne vidim čovjeka gay orijentacije koji ide na barikade, na kopačku, na glavu i tako dalje, ali da ga vidim kao baletana, kao umjetnika, kao tekstopisca, novinara – apsolutno da.“ Navedenu izjavu je javno izrekao Zdravko Mamić, u vrijeme obnašanja dužnosti člana izvršnog odbora Hrvatskog nogometnog saveza. Udružna tužba četiri organizacije civilnoga društva (Lezbijska organizacija Rijeka – LORI, Zagreb Pride, domino i Centar za mirovne studije) predana je Županijskom sudu 10.12.2010., a 24.03.2011. je donesena presuda istoga suda kojom se odbija tužbeni zahtjev uz obrazloženje da se radi o „vrijednosnom sudu“ Mamića. Prvostupanjski sud je zauzeo stajalište kako „se u konkretnom slučaju uopće ne radi o postupanju tuženika jer ne postoji radnja tuženika koji su tužitelji stavljeni u nepovoljniji položaj već se radi o izjavi tuženika i njegovom mišljenju kao apsolutnom građanskom pravu koje je javno izrekao koristeći se jednim od temeljnih ljudskih prava, pravom na slobodu izražavanja. Sloboda izražavanja znači pravo svakog pojedinca reći što misli i u što vjeruje da je istina, to je pravo biti sam u mišljenju i to je pravo biti u krivu“. Pravobraniteljica ovakvo shvaćanje odnosa između slobode izražavanja i zabrane diskriminacije drži pogrešnim. Prije svega treba uzeti u obzir kako su i pravo na slobodno izražavanje i jamstvo zabrane diskriminacije (pravo na jednako postupanje) temeljna prava zajamčena Ustavom Republike Hrvatske. Zakon o ravnopravnosti spolova i Zakon o suzbijanju diskriminacije su organski zakoni kojima se razgrađuju temeljne ustavne vrednote odnosno ljudska prava i temeljne slobode. Iz navedenog proizlazi kako nema odnosa nadređenosti između slobode izražavanja i zabrane diskriminacije, odnosno oba jamstva predstavljaju jednako vrijedna temeljna prava. U tom smislu nije razvidan stav suda kako su homofobne izjave tuženika apriori zaštićene temeljnim pravom slobode izražavanja odnosno kako ne vrijeđaju temeljno pravo na jednako postupanje zajamčeno osobama istospolne orijentacije. Kada bi pravo na slobodu mišljenja i izražavanja bilo „apsolutno građansko pravo“, zabrana govora mržnje propisana Kaznenim zakonom bila bi u suprotnosti s ustavom. Kaznena zabrana govora mržnje ne samo da nije protuustavna već je zaštita od takvog govora zajamčena Ustavom RH i Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.

Žalba protiv ovakve presude je podnesena 13.04.2011. te je slijedilo niz požurnica Vrhovnom sudu da odluči o žalbi što Vrhovni sud i čini 18.04.2012. odbijanjem žalbe. Naime, tročlano žalbeno vijeće Vrhovnog suda⁹ presudilo je da nije počinjena diskriminacija pravdajući izjave slobodom na osobno mišljenje. Žalbeno vijeće je u ovom predmetu zauzelo bez ikakvog dodatnog obrazloženja stajalište kako „tuženikova tvrdnja da osobe istospolne orijentacije imaju sposobnost biti baletan, tekstopisac, novinar, a ne i nogometaš koji ide glavom na kopačku nije uvredljiva i uznemirujuća u toj mjeri da kod njih uzrokuje strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje“. Ovakvo paušalno stajalište predstavlja pogrešno tumačenje i primjenu zabrane uznemiravanja kao oblika diskriminacije. Žalbeno vijeće ničim nije obrazložilo koja je to „mjera“ kada homofobna izjava postaje dovoljno uvredljiva da bi stvorila neprijateljsko okruženje ili izazvala strah kod osobe istospolne orijentacije da će joj biti ugrožen neki njezin interes odnosno njena dobrobit i zašto konkretna sporna izjava ne zadovoljava tu „mjeru“. Iznad svega, takav javni nastup jednog od čelnih ljudi hrvatskoga nogometa, spornom izjavom je povrijedio sobno dostojanstvo određene grupe osoba istospolne orijentacije i svojim javnim nastupom stvorio i dodatno učvrstio već postojeće neprijateljsko okruženje u kojem te osobe djeluju.

Postupajući po zamolbi udruge civilnoga društva za promicanje i zaštitu prava seksualnih manjina, Pravobraniteljica je udruzi pružila pravnu podršku pri pokretanju revizijskog postupka pred Vrhovnim sudom Republike Hrvatske, sudjelovala je u ulozi umješačice te je kao nezavisno tijelo zaduženo za nadzor provedbe Okvirne direktive 2000/78 o jednakosti na tržištu rada ukazivala na postojeću sudsku praksu Suda pravde Europske unije koja je primjenjiva na sporove ovog tipa. Pravobraniteljica je u revizijskom postupku isticala da se homofobni javni nastupi visoko pozicioniranih i utjecajnih nogometnih djelatnika imaju moć utjecati i odlučivati o interesima osoba istospolne orijentacije koje se žele baviti nogometom kao profesijom te zasigurno imaju obeshrabrujući učinak na određeni broj pripadnika ove društvene skupine koji će odustati od svojih ambicija pa čak i sudjelovanja u sportskoj profesiji. Štoviše, takvi javni istupi jednog od čelnih ljudi hrvatskog nogometa ohrabruju homofobne stavove među ostalim nogometnim djelatnicima. Rezultat nije samo ograničavanje pristupa nogometnoj djelatnosti osobama istospolne orijentacije (što predstavlja povredu jamstva zabrane izravne diskriminacije) već i stvaranje ponižavajućeg i neprijateljskog okruženja za one osobe istospolne orijentacije koje se već bave nogometnom djelatnošću.

9 Predmet MAMIĆ na Vrhovnom sudu, Odluka Gž 12/11-2.

Revizija presude je podnesena istog dana, nakon niza požurnica Vrhovni sud donosi presudu 26.01.2016. kojom se preinačuje presuda Vrhovnog suda od 18.04.2012. i Županijskog suda u Zagrebu od 24.03.2011. te se utvrđuje da je Mamić u svojoj izjavi diskriminirao osobe temeljem njihove spolne orijentacije. Revizijska odluka Vrhovnog suda predstavlja značajni doprinos razvoju sudske prakse u području anti-diskriminacijskog prava u Republici Hrvatskoj te se u svom obrazloženju oslanja na presude Suda pravde Europske unije na koje je ukazivala i Pravobraniteljica. Nadalje, revizijska odluka značajna je zbog stajališta koje je Vrhovni sud po prvi puta izričito zauzeo, a i iz kojeg slijedi da medijski nastupi kojima se izražavaju predrasude ili stereotipne ocjene prema osobama istospolne orijentacije, a koje same po sebi ne predstavljaju govor mržnje, svejedno predstavljaju izravnu diskriminaciju ako su ih izrekli poslodavci odnosno osoba koje svojim profesionalnim ugledom i položajem mogu utjecati na odluke o zapošljavanju i napredovanju zaposlenika u određenoj profesiji. U revizijskoj odluci Vrhovni sud je u peteročlanom vijeću „preokrenuo“ drugostupanjsku odluku istog suda donesenu u tročlanom vijeću koje je smatralo kako su medijski natpisi ovog tipa zaštićeni ustavnim jamstvom slobode izražavanja jer predstavljaju „subjektivni“, a ne službeni stav konkretne osobe. Revizijska odluka izričito je opovrgnula ovakvu ocjenu tročlanog vijeća te je naglasila da takve izjave poslodavaca imaju obeshrabrujući učinak u pogledu uključivanja osoba istospolne orijentacije u određenu profesiju na tržištu rada te kao takve ne predstavljaju puki „subjektivni“ stav koji bi bio zaštićen slobodom izražavanja.

Pravobraniteljica je o pravomoćnom ishodu sudskog postupka u predmetu Mamić, u kojem je bila umješačica, izdala javno priopćenje¹⁰ u kojem je podržala stajalište Vrhovnog suda da omalovažavanje osoba istospolne orijentacije putem medijskih istupa onih osoba koje su u poziciji utjecati na odluke o uključivanju i sudjelovanju osoba istospolne orijentacije u određenoj profesiji na tržištu rada – bilo da se radi o utjecaju svojim osobnim sudjelovanjem u odlučivanju ili poticanju temeljem svog ugleda i položaja u konkretnoj profesiji – predstavlja oblik izravne diskriminacije zabranjen Zakonom o ravnopravnosti spolova odnosno Zakonom o suzbijanju diskriminacije.

¹⁰ Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova (2016): Odluka Vrhovnog suda - značajan doprinos provedbi anti-diskriminacijskih jamstava u praksi, objavljeno na web stranici Pravobraniteljice 26.01.2016.
<http://www.prs.hr/index.php/priopcenja-prs/1857-odluka-vrhovnog-suda-znacajan-doprinos-provedbi-antidiskriminacijskih-jamstava-u-praksi>

AKTIVNOSTI PRAVOBRANITELJICE VEZANO ZA HOMOFOBNE IZJAVE I ZLOČIN IZ MRŽNJE

Pravobraniteljica učestalo dobiva pritužbe od strane građana/ki kao i organizacija civilnoga društva koje promiču prava i jednakost pripadnika/ca seksualnih manjina i koje pružaju pravnu podršku žrtvama diskriminacije na temelju spolne orijentacije. Pritužuju se na izostanak primjerene reakcije odnosno zaštite od nadležnih institucija, policije i/ili državnog odvjetništva vezano uz homofobne izjave, nasilje nad osobama istospolne orijentacije i/ili zločine iz mržnje. Istupajući u javnosti vezano za homofobne izjave pojedinaca/ki (vidjeti toč.3.1.), Pravobraniteljica postupa u skladu s ovlastima Zakona o ravnopravnosti spolova, polazeći od nacionalnog zakonodavstva i uvažavajući međunarodne standarde, posebice Rezoluciju o homofobiji¹¹ koja od zemalja članica EU traži usvajanje zakonodavstva kojim se zabranjuje diskriminacija i govor mržnje prema manjinskim seksualnim skupinama, a u članku 5. podstiče države članice i Komisiju da suzbijaju homofobiju putem edukacije – kao što su kampanje protiv homofobije u školama, univerzitetima i medijima.

U slučajevima napada na fizički integritet i dostojanstvo osoba uvjetovanih njihovom spolnom orijentacijom, primjerice u slučajevima napada na dvije djevojke u zagrebačkom naselju Trešnjevka ili fizičkog napada na homoseksualne osobe na splitskim Bačvicama, (vidjeti toč.3.3.), Pravobraniteljica je javnim priopćenjima¹² kao i pokretanjem ispitnog postupka prema nadležnim institucijama ukazivala kako su kazneno pravnim poretkom Republike Hrvatske napadi na fizički integritet homoseksualnih osoba uvjetovani njihovom spolnom orijentacijom ili rodnim identitetom, određeni kao zločin iz mržnje¹³ i predstavljaju jedan od najgrubljih oblika izravne diskriminacije zabranjenim Zakonom o ravnopravnosti spolova. U tom smislu, Pravobraniteljica je tražila

11 Europski parlament usvojio 2006. godine (RC-B6-0025/2006).

12 Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova (2012): Priopćenje povodom napada na Trešnjevci; objavljeno 26.06.2012.

<http://www.prs.hr/index.php/priopcenja-prs/255-priopcenje-povodom-napada-na-tresnjevki>

13 Kazneni zakon (Narodne novine 125/11, 144/12, 56/15, 61/15). Članak 87. stavak 21. *Zločin iz mržnje je kazneno djelo počinjeno zbog rasne pripadnosti, boje kože, vjeroispovijesti, nacionalnog ili etničkog podrijetla, invaliditeta, spola, spolnog opredjeljenja ili rodnog identiteta druge osobe. Takvo postupanje uzet će se kao otegotna okolnost ako ovim Zakonom nije izričito propisano teže kažnjavanje.*

Članak 174. Rasna i druga diskriminacija

(1) *Tko na temelju razlike u rasi, spolu, boji kože, nacionalnosti ili etničkome podrijetlu krši temeljna ljudska prava i slobode priznate od međunarodne zajednice, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.*

(2) *Kaznom iz stavka 1. ovoga članka kaznit će se tko progoni organizacije ili pojedince zbog njihova zalaganja za ravnopravnost ljudi.*

(3) *Tko javno iznosi ili pronosi zamisli o nadmoćnosti jedne rase nad drugom, ili širi rasnu mržnju, ili potiče na rasnu diskriminaciju, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.*

od nadležnih pravosudnih institucija, a posebno od policije i državnog odvjetništva da žrtvama ovakvih napada osiguraju učinkovitu pravnu zaštitu i počinitelja privedu pred odgovarajuća pravosudna tijela.

Pravobraniteljica je javno reagirala kad se radilo i o homofobnim izjavama iz crkvenih redova (vidjeti u toč.3.2.) te je naglašavala da je dužna štititi temeljno pravo slobode izražavanja, odnosno, temeljno pravo slobode građanskog udruživanja i djelovanja kao prava koje Ustav Republike Hrvatske jamči svim osobama na njenom području. Međutim da „sloboda izražavanja ne uključuje i govor kojim se potiče mržnja prema određenoj društvenoj skupini i koji na implicitan način opravdava, perpetuira i potiče na nasilje nad pripadnicima/ama te skupine. Izražena stajališta kao, na primjer, da su osobe homoseksualne orijentacije ‘zli ljudi’ koje zakonom, a time i sredstvima prisile treba ‘odvratiti od svojih zlodjela’, odnosno, da su homoseksualne osobe ‘bolesne’ i kao takve manje vrijedni pripadnici hrvatskog društva, predstavljaju govor koji odražava vrijednosni stav, ali takve vrste da jasno izražava mržnju prema osobama homoseksualne orijentacije i u najmanju ruku implicitno potiče na neku vrstu nasilja nad njima”.¹⁴ Pravobraniteljica smatra kako bilo koja institucija u Republici Hrvatskoj, uključujući i vjerske organizacije, ima obvezu sprječavati ovu vrstu govora od strane svojih članova i djelatnika. Također ukazuje kako ova vrsta govora nije suprotna samo zabrani diskriminacije iz čl. 7. Zakona o ravnopravnosti spolova već predstavlja i kazneno djelo koje podliježe kaznenim sankcijama.

U nastavku se daje pregled značajnijeg postupanja Pravobraniteljice u slučaju homofobnih izjava prof. Poljakovića sa Sveučilišta u Zadru, homofobnih izjava i govora mržnje župnika Franje Jurčevića iz Kastva, u slučajevima fizičkog napada i zločina iz mržnje nad osobama istospolne orijentacije te u slučajevima govora mržnje na elektronskim mrežama (koji se pojavljuju gotovo svake godine uoči organiziranja povorki ponosa u Zagrebu, Splitu i/ili Osijeku).

¹⁴ Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova (2012): Priopćenje o homofobnim izjavama; objavljeno 11.05.2012. <http://www.prs.hr/index.php/priopcenja-prs/200-priopcenje-o-homofobnim-izjavama>

Postupanje Pravobraniteljice u slučaju homofobnih izjava profesora na Sveučilištu u Zadru

Sveučilište u Zadru (2012) izreklo je prof. Ivanu Poljakoviću opomenu zbog niza diskriminirajućih izjava na temelju spolne orijentacije, a koje su glasile: *„Radi se o uvođenju nove diktature ništa manje opasne od komunizma i fašizma. Pod krinkom zdravstvenog odgoja ova vlada uvodi sustavnu preobrazbu naše djece kao što su fašisti i komunisti činili s mladeži. Rodna ravnopravnost dio je ideologije kulture smrti. Homoseksualnost je bolest, a ne opredjeljenje. Ako je jedini razlog ‘pa mi se volimo’ i država se u to ne smije petljati, možemo isto tako voljeti i kozu i ovcu. Imate li vi sestru? I volite je. Pa zašto je ne biste oženili? Zbog čega se pedofili, zoofili i voajeri smatraju duševno bolesnima, a homoseksualci ne? Homoseksualnost je jedan oblik neuroze.“*

Zbog javnog iznošenja diskriminirajućih stavova prof. Poljakovića, Pravobraniteljica je pokrenula ispitni postupak te je nakon uvida u dokumentaciju Sveučilišta, utvrdila da je prof. Poljakoviću opravdano izrečena stegovna mjera teške povrede radne dužnosti – suspenzija. Pravobraniteljica drži da svaka osoba mora biti svjesna posljedica ukoliko u svom javnom govoru promovirajući diskriminatorne stavove, povrijedi prava bilo koje osobe ili društvene skupine, a posebnu težinu u ovom slučaju daje položaj okrivljenika kao uglednog člana akademske zajednice te velika medijska popraćenost njegovih izjava. Također, smatra zabrinjavajućim izjave profesora o ravnopravnosti spolova kao dijelom „kulture smrti“ i njezinim izjednačavanjem s totalitarističkim režimima kao što su fašizam i komunizam. U ovom slučaju izuzetno je zabrinjavajuća činjenica da osoba koja radi u obrazovnom sustavu govori o homoseksualnosti kao o „opredjeljenju“, o ravnopravnosti spolova kao „nametanju nove ideologije koja je sastavni dio ideologije kulture smrti“, da javno izražava homofobne stavove i zagovara mišljenja koja su u direktnoj suprotnosti sa zakonima Republike Hrvatske, s međunarodnim dokumentima, pa i samim Ustavom Republike Hrvatske. Drugim riječima, jedan sveučilišni profesor zagovara kršenje zakona i nepriznavanje vrednota koje se njima štite i za koje se društvo Republike Hrvatske opredijelilo. Nadalje, Republika Hrvatska je donijela niz zakona na području zaštite prava seksualnih i rodnih manjina, kao što su Zakon o ravnopravnosti spolova, Zakon o istospolnim zajednicama (2003), Zakon o suzbijanju diskriminacije (2008) te

su diskriminacija temeljem spolne orijentacije kao i govor mržnje u Republici Hrvatskoj zakonom zabranjeni.

Nažalost, Sveučilište nije postupilo u skladu s odredbama 'Pravilnika o stegovnoj odgovornosti radnika za povrede radnih dužnosti Sveučilišta u Zadru' te je za izrečenu stegovnu mjeru teške povrede radne dužnosti (suspenzije) izreklo neodgovarajuću sankciju predviđenu za lake povrede radne dužnosti – opomenu. Pravobraniteljica je od Sveučilišta zatražila dokumentaciju te očitovanje o neusklađenosti izrečene mjere i sankcije za tu mjeru. Sveučilište je dostavilo traženo u kojem navodi da je svjesno neusklađenosti između optužbe i kazne, ali je zauzelo takav stav zbog toga što nije uvijek nužno za težu povredu izreći isto takvu mjeru te da se okolnosti svakog slučaja vrednuju ponaosob, pa se može dogoditi da se utvrde bilo olakotne ili otegotne okolnosti koje bi prevagnule u izboru kazne. Pravobraniteljica je zatražila dodatno očitovanje u vidu spomenutih olakotnih okolnosti koje su uvjetovale neusklađenost kazne s mjerom te dokumentaciju o ranije izrečenoj opomeni profesoru. Sveučilište je dostavilo traženo u kojem navodi da je što se tiče olakotnih okolnosti riječ o profesorovom do tada uzornom ponašanju prema studentima/cama i nastavnicima/ama, o njegovoj isprici Upravi Sveučilišta te da je naknadno zauzet stav da je suspenzija s radnog mjesta bila preoštra mjera te ne postoji opasnost od ponavljanja djela. Pravobraniteljica je utvrdila da Sveučilište nije postupilo sukladno odredbama vlastitog općeg akta o stegovnoj odgovornosti zaposlenika, s obzirom da je za izrečenu mjeru teške povrede radne dužnosti izrečena kazna predviđena za lake povrede radne dužnosti, te je Sveučilištu uputila upozorenje i preporuku. Pravobraniteljica je upozorila da u pogledu opravdanosti olakotnih okolnosti one nisu utvrđene, s obzirom da opće uzorno ponašanje profesora nije povezano s njegovim postupcima zbog kojih mu je izrečena stegovna mjera, da se isprika Sveučilištu ne nalazi u dostavljenoj dokumentaciji, a iz onoga što se može pronaći u medijima proizlazi da se izražavanje žaljenja ne odnosi na ono za što je okrivljenik kažnjen, te da iz cjelokupne dokumentacije nije vidljivo da je suspenzija s radnog mjesta bila preoštra mjera. Štoviše, prisutna je otegotna okolnost u vidu ranije izrečene opomene, iz čega je razvidno da sankcija nije imala utjecaja na okrivljenika. Zaključno, Sveučilišni savjet nije smatrao da bi se odluka o opomeni trebala poništiti, a stegovni postupak ponoviti. O zahtjevu Pravobraniteljice, nije se očitovalo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta o tome namjerava li Ministarstvo poduzeti određene aktivnosti vezane za ovaj slučaj sukladno nadležnosti Ministarstva da provodi upravni nadzor nad zakonitošću rada i općih akata visokih učilišta.

Unatoč tome što se Sveučilište u Zadru nije pridržavalo upozorenja i preporuke Pravobraniteljice, kao i tome što se resorno Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa oglašilo o provedenom upravnom nadzoru, činjenica je da nakon provedenog ispitnog postupka Pravobraniteljice i javno obznanjenog upozorenja o neprimjerenosti izjava prof. Poljakovića u javnosti¹⁵, prof. Poljaković nije više govorio u javnosti na diskriminatoran način prema seksualnim manjinama.

Postupanje Pravobraniteljice u slučaju govora mržnje kastavskog župnika

Vezano za održavanje Povorke ponosa u Beogradu 10.10.2010., župnik iz Kastva, Franjo Jurčević je objavio na svom e-blogu komentar u kojem se koristio govorom mržnje prema sudionicima povorke, te pripadnike/ce seksualnih manjina nazivao „psihopatima“, „bolesnicima“ i „moralnim nakazama“. Osim toga, sukob između policije i onih koji su prosvjedujući protiv Gay-Pridea napali i ranili brojne policajce, župnik je definirao kao reakciju „normalnih Beograđanina“ te izjavio kako bi tako trebali postupiti i „normalni Zagrepčani kad ovi bolesnici okupiraju javne putove i javne površine“, čime je zapravo opravdao nasilje i pozvao na isto prilikom održavanja Gay-Pridea u Zagrebu.

„Bravo za normalne Beograđane! Tako bi trebali postupati i normalni Zagrepčani kada ovi bolesnici okupiraju javne puteve i javne površine. Beograd pride je dokaz da moralne nakaze i psihopati sve više ovladavaju sredstvima javnog priopćavanja, ulicama, ustanovama, gradovima. Beograđani su pokazali što misle od tim psihopatima. Policija se trebala povući i dozvoliti normalnima da s tim bolesnicima malo prodiskutiraju.“

15 Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova (2012) : Javno priopćenje povodom homofobnih izjava. Vidjeti web-stranice Pravobraniteljice, objavljeno 02.11.2012.

<http://www.prs.hr/index.php/priopcenja-prs/497-javno-priopcenje-povodom-homofobnih-izjava>

Jutarnji list, objavljeno 02.11.2012.

<http://www.jutarnji.hr/pravobraniteljica-i-studenti-zadarskog-sveucilista-zgrozeni-homofobnim-ispadom-profesora-poljakovica/1063998/>

Sadržaj bloga prenesen je putem nekoliko internetskih portala te je i na taj način postao dostupan i poznat na području cijele Republike Hrvatske. Temeljem navedenih medijskih napisa, Pravobraniteljica je uputila dopis Općinskom državnom odvjetništvu u Rijeci kojim je zatražila da ispita ima li mjesta kaznenom progonu radi počinjenja kaznenog djela iz čl.106. Kaznenog zakona „Povreda ravnopravnosti građana“ ili kaznenog djela iz čl.174. Kaznenog zakona „Rasna i druga diskriminacija“, radi teksta koji je diskriminirajući, ponižavajući i uvredljiv za osobe istospolne orijentacije. Općinsko državno odvjetništvo u Rijeci obavijestilo je Pravobraniteljicu da postupa po kaznenoj prijavi lezbijske grupe Kontra podnesene protiv župnika zbog kaznenog djela rasne i druge diskriminacije iz čl.174.st.2.-3. Kaznenog zakona. Općinski sud u Rijeci ga je proglasio krivim zbog diskriminacije na osnovi spolne orijentacije – osuđen je na uvjetnu kaznu zatvora od tri mjeseca s rokom kušnje od godinu dana.

Postupanje Pravobraniteljice u slučajevima zločina iz mržnje nad osobama istospolne orijentacije

Pravobraniteljici se obratio pravni tim udruge Zagreb Pride-a, dana 26.06.2012. godine vezano za fizički napad nad dvjema ženskim osobama istospolne orijentacije u Zagrebu. Naime, napadač im je uputio niz homofobnih uvreda: „*da ste u Beogradu, ne bi se ovako usudile hodati gradom! Odvratne lezbače i pederi, treba vas sve pobiti i popaliti BBB i huligani, je li ti to razumiješ?*“, nakon čega je uslijedio i fizički napad, udarajući ih šakama po glavi i drugim dijelovima tijela. Uz psihičke posljedice i stanje šoka, posljedice napada su bile brutalne: jedna od djevojaka je zadobila frakturu vilice, rasječenu usnicu i potres mozga, dok je druga imala hematome i masnice po licu. Pravobraniteljica je pokrenula ispitni postupak prema policiji i državnom odvjetništvu tražeći da se navedeni napad tretira kao zločin iz mržnje. Ravnateljstvo policije je utvrdilo postojanje osnovane sumnje da je I.C. iz Zagreba počinio kazneno djelo „Nasilničko ponašanje“ opisano u čl.331.st.1. a u vezi s čl.89.st.36. Kaznenog zakona, slijedom čega je podignuta optužnica pred Općinskim kaznenim sudom u Zagrebu protiv I.C., radi navedenog kaznenog djela nasilničkog ponašanja motiviranog

mržnjom prema osobama istospolne orijentacije. Počinitelj je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od osam mjeseci te mu je istodobno izrečena i mjera obveznog psihijatrijskog liječenja.

Pravobraniteljica nije imala primjedbi na postupanje policijske službe i drži da je ispravno postavljena kvalifikacija kaznenog djela motiviranog mržnjom.

Također, Pravobraniteljica je reagirala ispitnim postupkom vezano za postupanje policijskih službenika/ca u događaju iz lipnja 2012. godine, kada je na plaži Bačvice u Splitu, šest djevojaka fizički i verbalno bilo napadnuto od strane skupine muškaraca zbog toga što su pretpostavili da su lezbijke, a dvije ženske osobe su zadobile tjelesne ozljede. Tom prilikom Pravobraniteljica je dala priopćenje¹⁶ u kojem je naglasila kako su kazneno pravnim poretom Republike Hrvatske napadi na fizički integritet osoba istospolne orijentacije uvjetovani njihovom spolnom orijentacijom ili rodnim identitetom jasno određeni kao zločin iz mržnje i predstavljaju jedan od najgrubljih oblika izravne diskriminacije zabranjenim Zakonom o ravnopravnosti spolova. Ravnateljstvo policije dostavilo je Pravobraniteljici očitovanje u kojem navodi da su „službenici Policijske uprave splitsko-dalmatinske proveli nadzor postupanja policijskih službenika/ca II. policijske postaje Split, kojom prilikom su utvrđeni propusti u postupanju službujućeg šefa smjene protiv kojeg će biti pokrenut disciplinski postupak, dok je policijskom službeniku koji je postupao na mjestu događaja izrečeno usmeno upozorenje“.

Pravobraniteljica je policijskoj upravi uputila upozorenje i preporuku, a o svemu obavijestila javnost i Hrvatski sabor.

16 <http://www.prs.hr/index.php/odluke-prs/prema-osnovi-diskriminacije/seksualna-orijentacija/400-postupanje-povodom-hom>

Homofobija i govor mržnje na elektronskim društvenim mrežama

„Pod hitno obnovit goli otok i udri po kamenu dok ne izumrete stoko bolesna (...) Sve ih treba po kratkom postupku (...) Pocrkali do kraja mjeseca, jebo vas arsen bauk (...) Razapni ih na trgu (...) Treba tražit lijek za tu vašu bolest ili vas jednostavno istrijebiti (...) Treba im poslat bombu za poklon! (...) Bolje da im je dao dva štrika da se objese! (...) Neka crknu. (...) Izopačene životinje (...) Ubi pедера i baci u kiselinu da se zaraza ne širi (...) Bože vrati nam Hitlera na tri četiri dana da uvede malo reda (...) Izgorite pederi (...) To treba streljat (...) Nokat po nokat vam treba čupat (...) Peder nije čovjek nego jebeni izrod (...) Dabogda krepali!” itd.

Pravobraniteljica je (2014) zaprimila pritužbu na navedene komentare objavljene na jednom internetskom portalu, slijedom čega je zatražila podnošenje kaznene prijave zbog govora mržnje nadležnom državnom odvjetništvu te administratoru stranice izdala odgovarajuću preporuku. Ishod slučaja je rezultirao uspjehom jer je portal uveo opciju za prijavu komentara s nepoćudnim sadržajem, a državno odvjetništvo je Pravobraniteljicu obavijestilo da su prijavljeni komentari obrisani kao i Facebook profili s kojih su objavljeni.

AKTIVNOSTI PRAVOBRANITELJICE U PODRUČJU OBRAZOVANJA VEZANO ZA DISKRIMINATORNU OSNOVU SPOLNE ORIJENTACIJE

Koristeći ovlasti iz članka 19. stavka 2. točke 6. Zakona o ravnopravnosti spolova, Pravobraniteljica provodi neovisna istraživanja o diskriminaciji, objavljuje neovisna izvješća i razmjenjuje raspoložive informacije s odgovarajućim europskim tijelima. Posljednjih godina Pravobraniteljica je provela analizu udžbeničkih sadržaja osnovnih i srednjih škola, s naglaskom na osnove i pitanja iz njezine nadležnosti. Osim navedenog, reagirala je i na pritužbe građana/

ki vezano za pristupanje tematici ostvarivanja i zaštitu prava osoba istospolne orijentacije kroz odgojno-obrazovni sustav.

Istraživanjem Pravobraniteljice (2012) u području obrazovanja vezano za rodne aspekte u **udžbenicima vjeronaučnog odgoja triju religijskih zajednica** u Republici Hrvatskoj, obuhvaćeni su svi udžbenici katoličkog, pravoslavnog i islamskog vjeronauka za osnovne i srednje škole (ukupno 30 udžbenika: 18 za katolički od čega su 12 udžbenici, a 6 radne bilježnice, 8 za pravoslavni i 4 za islamski vjeronauk) propisani Katalogom obveznih udžbenika i pripadajućih dopunskih nastavnih sredstava za gimnazije i srednje strukovne škole u školskoj godini 2010./11., 2011./12. i 2012./13. Istraživanjem se utvrdilo da se u pojedinim udžbenicima nalazi zamjetan broj afirmativnih sadržaja koji na pozitivan način obrađuju teme vezane za područje ravnopravnosti spolova. Međutim, identificirani su i diskriminirajući sadržaji (22 temeljem spola te 1 temeljem spolne orijentacije) koje treba revidirati i ukloniti iz uporabe u nastavi. Sadržaji vezani za spolnu orijentaciju opisuju se mahom na neutralan način iz perspektive vjerskih dogmi odnosno vjerskog nauka crkve, dok jedini primjer koji se može okarakterizirati diskriminirajućim javlja se u udžbeniku za katolički vjeronauk. U udžbenicima pravoslavnog vjeronauka vezano za temu spolne orijentacije nema diskriminirajućih sadržaja jer se tema uopće ne spominje.

Spomenuti diskriminirajući sadržaj nalazi se u udžbeniku za vjeronauk, 8. razreda osnovne škole (Periš, Vučica i Vuletić, 2010) „S Kristom u život“, gdje se za homoseksualnost navodi da *medicina i psihologija pronalaze različite uzroke, do kraja neistražene, takvom ljudskom stanju*.¹⁷ Točno je da su se psihologija i psihijatrija kao grana medicine bavile homoseksualnošću i da je ona svojevremeno smatrana psihičkim poremećajem, no korištenjem predikata „pronalaze“ u sadašnjem vremenu (prezentu) pri čemu se ne spominje službeni status homoseksualnosti prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji i činjenica da homoseksualnost od 1990. godine, više nije klasificirana kao bolest te da je u međuvremenu na snagu stupilo niz nacionalnih i međunarodnih anti-diskriminacijskih propisa kojima se zabranjuje diskriminacija prema osobama homoseksualne orijentacije, učenike/ce mogu navesti na zaključak da se homoseksualnost na isti način preispituje i danas. Stoga je evidentno da rečenica u ovom obliku otvara mogućnost usvajanja diskriminatornih stavova spram osoba homoseksualne orijentacije. Pravobraniteljica je uputila resornom Ministarstvu znano-

¹⁷ Periš, J., Vučica, M., Vuletić, D. (2009): S Kristom u život, udžbenik za 8. razred OŠ, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, primjer Okrenuti se drugima, str. 16.-17.

sti, obrazovanja i športa preporuku vezano za izmjenu navedenog sadržaja, na što se Ministarstvo pozitivno očitovalo te da će istu uzeti u obzir kod usvajanja novih udžbenika vjeronauka.

U istraživanju Pravobraniteljice (2012) o „Rodnim aspektima u **udžbenicima etike** za srednju školu”, sadržaji vezani za temu spolne orijentacije najviše se obrađuju u udžbenicima za drugi razred, a zamjetan broj ih ima i u udžbenicima za četvrti razred dok ih se u ostalim godištimama ne spominje ili se spominje samo usputno. O spolnoj orijentaciji podjednako se govori na afirmativan i neutralan način. Zabilježeno je i pet diskriminirajućih/negativnih sadržaja. Primjerice, sugeriraju se pitanja učenicima/ama na način: „*Pogledajte neki film u kojem se obrađuje problem homoseksualnosti. Napišite što o tome mislite i kako se sami odnosite prema tom problemu. Treba li to, prema vašem mišljenju, uopće biti problem ili je stvar ukusa?*” ili *“U nekim razvijenim zemljama brak mogu sklopiti osobe istog spola. Što mislite, treba li u Hrvatskoj donijeti takav zakon? Tko bi se tomu protivio i s kojim argumentima? (...) Mogu li homoseksualci biti dobri roditelji? Misliš li da su bračna, izvanbračna i istospolna zajednica jednako vrijedne?”* (Šipuš, 2001). Naime, u ovom primjeru homoseksualnost se otvoreno učenicima/ama prezentira kao “problem” i pita ih se kako se oni odnose prema njemu. Banaliziranjem i svođenjem homoseksualnosti na razinu “stvari ukusa”, tj. u kontekst slobode izbora, uz prethodno sugeriranje da se radi o “problemu” te na kraju poticanje učenika/ca na izbor između dva takva ponuđena objašnjenja, u potpunosti se niječe mogućnost utjecaja različitih čimbenika koji uvjetuju formiranje nečije spolne orijentacije, između ostalih i urođenih karakteristika (već isključivo ili kao “problem” ili kao stvar osobnog izbora). Temeljem inicijative Pravobraniteljice, navedeni udžbenik povučen je iz upotrebe.

U istraživanju Pravobraniteljice (2013) o „Rodnim aspektima u **udžbenicima prirode i društva, prirode i biologije** za osnovne škole”, uočena je nevidljivost tematike spolne orijentacije u udžbenicima, dok se homoseksualne osobe spominju u okvirima tabua i konteksta bolesti AIDS-a (Bastić, Novoselić i Popović, 2009). Zbog navedenog, Pravobraniteljica je Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa uputila preporuku da se tematika spolne orijentacije učini vidljivija u udžbenicima te da se ne poistovjećuje isključivo uz tabue u kontekstu bolesti AIDS-a.

U Priručniku za provedbu Zdravstvenog odgoja u srednjim školama (2014), navedeno je da je „*Bitno naglasiti da (učenici) imaju pravo podržavati bilo koji od ovih stavova, no ono što je važno*

jest da dopuste drugim ljudima pravo na izbor vlastite spolne orijentacije, na život bez nasilja i diskriminacije. Pravobraniteljica je uputila preporuku nadležnom Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa koje je uvažilo primjedbu da se umjesto „prava na izbor vlastite spolne orijentacije“ tekst zamijeni „pravom na vlastitu spolnu orijentaciju“.

Pravobraniteljica je reagirala i na pritužbu članice Vijeća roditelja jedne osnovne škole, gdje je na sjednici Vijeća, izlaganje o štetnosti spolnog odgoja i homofobni govor održala doktorica medicine (također članica Vijeća) uz stav „homoseksualnost se između ostalog izjednačila s pedofilijom“. Pravobraniteljica je uputila upozorenje ravnatelju navedene osnovne škole zbog izostanka reakcije predsjednice Vijeća i ravnatelja škole. Škola je uvažila preporuku Pravobraniteljice te je upozorenje pročitano na sljedećoj sjednici Vijeća u svrhu edukacije roditelja i suzbijanja homofobnih govora, širenja panike i dezinformacija.

ZAKLJUČNO RAZMATRANJE

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, kao neovisno tijelo nadležno za suzbijanje diskriminacije temeljem spolne orijentacije, dugi niz godina prati to područje ljudskih prava i radi na afirmaciji seksualnih manjina. Osnivanje institucije Pravobraniteljice (2003) vremenski se podudara s početkom afirmacije prava istospolnih zajednica u Republici Hrvatskoj (2003), a također korelira i sa procesom pristupanja Republike Hrvatske Europskoj uniji i usklađivanjem nacionalnog zakonodavstva s europskom pravnom stečevinom te usvajanjem suvremenih zapadnoeuropskih društvenih vrijednosti. Središnji događaj koji je označio početak snažnijeg zalaganja za prava seksualnih manjina bilo je održavanje prve Povorke ponosa u Hrvatskoj, održane 2002. godine u Zagrebu pod nazivom „Zagreb Pride“. Homoseksualna zajednica koja djeluje kroz organizacije civilnoga društva od tada postupno postaje sve vidljivija u javnosti, što utječe na društvenu svijest o potrebi promjene postojećih oblika neravnopravnosti i diskriminacije, a samim time utječe i na povećanje broja pritužbi Pravobraniteljici. U istom razdoblju se događaju pozitivne promjene na zakonodavnom planu, prvo donošenjem Zakona o ravnopravnosti spolova i Zakona o istospolnim zajednicama (2003), zatim Zakona o suzbijanju diskriminacije i novog Zakona o ravnopravnosti spolova (2008) te

konačno Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola (2014), kojim su značajno unaprijeđena prava istospolnih parova u odnosu na dotadašnjih Zakon o istospolnim zajednicama.

Sve navedeno ukazuje na to da su se posljednjih 15-ak godina dogodili značajni iskoraci u pogledu poboljšanja položaja seksualnih manjina u Republici Hrvatskoj, ponajprije u vidu uspostavljanja odgovarajućih institucionalnih i zakonodavnih okvira, čime su ostvareni važni preduvjeti za postizanje emancipacije pripadnika/ca seksualnih manjina. Zabilježen je i napredak u pogledu zaštite ustavne slobode javnog okupljanja i izražavanja homoseksualnih osoba, do kojeg je došlo tijekom 2013., kada su obje Povorke ponosa održane u najvećih hrvatskim gradovima, Zagrebu i Splitu, te godine prvi put prošle bez zabilježenih incidenata.

Koristeći se postojećim statističkim pokazateljima, analizama i istraživanjima, Pravobraniteljica posljednjih godina kontinuirano ukazuje kako otvorena homofobija, izostanak javne osude homofobije, nepostojanje sustavnog građanskog odgoja, odnosno odgoja za ljudska prava na svim obrazovnim razinama, te stav da je homoseksualnost isključivo privatna stvar, pridonose diskriminatorskom okruženju. Također, ukazuje da nedostaje sveobuhvatni program edukacije za suzbijanje diskriminacije na temelju spolne orijentacije i rodnog identiteta kao i izravna implementacija takvih edukativnih sadržaja u školske programe. Preporučuje da se u obrazovni sustav uvede više sadržaja vezanih za ravnopravnost spolova, uključujući sadržaje vezane za suzbijanje diskriminacije na temelju spolne orijentacije. Smatrajući da bi se time na učinkovitiji način pridonijelo anti-diskriminacijskom obrazovanju.

Zasigurno treba utjecati na postupovne promjene šire društvene percepcije seksualnih manjina odnosno homoseksualnih osoba u smislu njihovog priznanja kao punopravnih članova/ica hrvatskog društva. Pokazatelji iz prakse Pravobraniteljice ukazuju da to još nije tako, već je homofobna percepcije spolnih i rodnih različitosti u hrvatskom društvu i dalje snažno prisutna. Nasilje nad osobama istospolne orijentacije također je vrlo prisutno, a motivirano je predrasudama koje plodno tlo nalaze i u homofobnim izjavama javnih osoba koje se toleriraju kao sloboda govora. Potrebno je istaknuti i to da na svaki primjer diskriminacije na kojem je radila Pravobraniteljica ili koji je postao poznat javnosti zasigurno dolazi veliki broj nezabilježenih slučajeva diskriminatornog postupanja, od lakših oblika uznemiravanja pa sve do slučajeva kršenja temeljnih ljudskih prava većih

razmjera do čijih procesuiranja ne dolazi zbog nevoljkosti samih žrtava za rješavanjem sporova na institucionalnoj razini. Najbrži i najučinkovitiji način neizlaganju diskriminaciji često je preventivno izbjegavanje situacija u kojima postoji rizik od diskriminacije, što stigmatizirane društvene manjine često primjenjuju kao strategiju „preživljavanja“ u negativno nastrojenoj okolini. Na taj način ostaju nevidljive u zajednici i pridonose zadržavanju postojećeg stanja stvari. Zato je potrebno inzistirati na društvenom osvještavanju pojavnosti diskriminacije temeljem spolne orijentacije, a posebno na osnaživanju građana/ki istospolne orijentacije da se što više koriste dostupnim mehanizmima institucionalne zaštite kao što su pojedinačne pritužbe Pravobraniteljici za ravnopravnost spolova ili pokretanje anti-diskriminacijskih sudskih postupaka.

Pred Republikom Hrvatskom je zahtjevan zadatak promjene hrvatskog društva ka tolerantnijoj sredini za pripadnike/ce seksualnih manjina u skladu s nacionalnim zakonodavstvom, ali i europskom pravnom stečevinom, ponajprije imajući u vidu najrelevantnije dokumente kojima se regulira područje ljudskih prava seksualnih manjina poput Direktive Vijeća Europske unije o provedbi načela jednakog postupanja s osobama, neovisno o religiji ili uvjerenjima, invaliditetu, dobi ili spolnoj orijentaciji (COM(2008)0426), Rezolucije Europskog parlamenta o planu EU protiv homofobije i diskriminacije na temelju spolne orijentacije i rodnog identiteta (2013/2183(INI)), Rezolucije Europskog parlamenta o homofobiji u Europi (P6_TA(2006)0018) te Preporuke CM/Rec(2010)5 Odbora ministara/ministrica Vijeća Europe o mjerama za suzbijanje diskriminacije na osnovu spolne orijentacije ili rodnog identiteta. Važnu ulogu u ispunjavanju tog zadatka treba igrati i institucija Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova.

LITERATURA

Bagić, D., Gvozdanić, A. (2015): Istraživanje političke pismenosti učenika završnih razreda srednjih škola u Hrvatskoj. GOOD inicijativa, GONG, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb

<http://goo.hr/wp-content/uploads/2015/09/ISTRA%C5%BDIVANJE-POLITI%C4%8CKE-PISMENOSTI-U%C4%8CENIKA-ZAVR%C5%A0NIH-RAZREDA-SREDNJIH-%C5%A0KOLA.pdf>

Bastić, M., Novoselić, D., Popović, M. (2009): Biologija 8, ALFA, Zagreb

Direktiva 2004/58/EZ Europskog Parlamenta i Vijeća od 29. travnja 2004. o pravu građana Unije i članova njihovih obitelji o slobodi kretanja i boravka na teritoriju države članice, kojom se vrši izmjena i dopuna Uredbe (EEZ-a) broj 1612/68 i ukidaju Direktive 64/221/EEZ, 68/360/EEZ, 72/194/EEZ, 73/148/EEZ, 75/34/EEZ, 75/35/EEZ, 90/364/EEZ, 90/365/EEZ i 93/96/EEZ

<https://www.pravo.unizg.hr/images/.../Direktiva%202004-38%20HR.doc>

FRA – European Union Agency for Fundamental Rights (2013): European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

http://fra.europa.eu/sites/default/files/eu-lgbt-survey-results-at-a-glance_en.pdf

Fraser, N. (1997): Justice Interruptus, Routledge, London. 18.

<https://books.google.com.au/>

books?id=c1kHLCVz4hEC&printsec=frontcover&hl=hr#v=onepage&q&f=false

Izvešće o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u 2015. godini

ILGA-Europe Rainbow Map, reflecting the national legal and policy human rights situation of lesbian, gay, bisexual, trans and intersex (LGBTI) people in Europe May 2014.

http://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/side_a_-_rainbow_europe_map_may_2014.pdf

ILGA-Europe Rainbow Map, reflecting the national legal and policy human rights situation of lesbian, gay, bisexual, trans and intersex (LGBTI) people in Europe May 2015.

http://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/side_a_rainbow_europe_map_2015_a3_no_crops.pdf

Periš, J., Vučica, M., Vuletić, D. (2009): S Kristom u život, udžbenik za 8. razred osnovne škole, Kršćanska sadašnjost, Zagreb

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova (2012): Istraživanje - rodni aspekti u udžbenicima vjeronauka u osnovnim i srednjim školama

<http://www.prs.hr/attachments/article/718/VJERONAUK%20istra%C5%BEivanje%20-%20Rodni%20aspekt%20u%20ud%C5%BEenicima.pdf>

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova (2014): Istraživanje – rodni aspekti u udžbenicima prirode i društva, prirode i biologije za osnovne škole

<http://www.prs.hr/attachments/article/1558/Izvje%C5%A1%C4%87e%20za%202013%20-%20Istra%C5%BEivanje%20Rodni%20aspekt%20u%20ud%C5%BEenicima%20prirode%20i%20dru%C5%A1tva.pdf>

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova (2012): Istraživanje – rodni aspekti u udžbenicima etike za srednje škole

<http://www.prs.hr/attachments/article/717/ETIKA%20istra%C5%BEivanje%20-%20Rodni%20aspekt%20u%20ud%C5%BEenicima.pdf>

Vlada Republike Hrvatske (2011), Protokol o postupanju u slučajevima zločina iz mržnje.

<https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/protokoli/Protokol%20o%20postupanju%20u%20slu%C4%8Daju%20zlo%C4%8Dina%20iz%20mr%C5%BEenje.pdf>

Zakon o ravnopravnosti spolova, Narodne novine 116/03

Zakon o suzbijanju diskriminacije, Narodne novine 85/08

Zakon o životnom partnerstvu, Narodne novine 92/14

Zagreb Pride (2013): BRUTALNA STVARNOST: Istraživanje o nasilju, diskriminaciji i zločinu iz mržnje protiv LGBTIQ osoba u Republici Hrvatskoj. Zagreb Pride, 2013.

The experience of the Ombudsperson for Gender Equality in combating Homophobia

Abstract

The institution of the Ombudsperson for Gender Equality is authorized to monitor the implementation of the provisions and measures for the protection against discrimination based on sexual orientation. The paper presents the activities and expert opinions of the Ombudsperson in solving individual cases of discrimination based on sexual orientation, particularly in legal proceedings where the Ombudsperson appears as intervenor, using the right to interfere in anti-discrimination court proceedings, on the plaintiff's side. The paper also includes the analysis of textbooks in primary and secondary schools in relation to persons of homosexual orientation and Ombudsperson's pro-active approach in changing homophobic perception within the educational system. There is also the review of the Ombudsperson's responses in cases of homophobic statements and hate speech of public figures, and/or those in public space, or to the contents on social networks, as well as to the violence and/or hate crimes. The aim of this paper is to point out the powers of the Ombudsman in dealing with cases of discrimination based on sexual orientation, her experience and pro-active approach to combating homophobia, using the powers of the Gender Equality and Anti-Discrimination Act. Indicators from the practice of the Ombudsperson show the presence of homophobic perception of sexual and gender diversity in the Croatian society, the presence of violence and hate crime against persons of homosexual orientation, motivated by prejudices which find the fertile ground in homophobic statements of public figures which are tolerated as freedom of speech. In the concluding observations, the Ombudsperson points out the need for raising social awareness about discrimination based on sexual orientation, and in particular the need to empower the citizens of same-sex orientation so that they would use institutional protection mechanisms more, such as the individual complaints to the Ombudsperson for gender equality, or launch anti-discrimination court proceedings.

Key words: sexual minorities, homosexual orientation, homosexual persons, discrimination, homophobia, hate crime